
KNIHA
DANIEL

STUDIJNÍ BIBLE21

DANIEL

Daniel žil od raného mládí v Babylonu, zatímco svaté město Jeruzalém leželo v troskách. Babylonská říše tehdy vzkvétala, ale i ji čekal brzký úpadek a zánik. Boží lid živořil v babylonském vyhnanství. Mohli Izraelci doufat, že budou jednou opět žít jako Boží vyvolení lid? Daniel byl zajatcem a posléze vládním úředníkem, kterému Bůh ve zvláštních poselstvích zjevil svou moc a své dějinné záměry. Ukázal mu, že svůj lid vyvede ze zajetí, a dokonce i ze smrti (12:1–3).

Dobový kontext

Roku 605 př. n. l. babylonský král Nabukadnezar dobyl Jeruzalém a odvedl do zajetí některé Izraelce, včetně mladíků z judského královského rodu (1:1–4). Začalo vyhnanství, před nímž Boží lid již dlouho varovali proroci. Izraelci opustili víru v Hospodina a porušovali jeho smlouvu (Dt 28:36, 64; Jr 11:1–17; 25:11–12; 29:10–11). Nabukadnezar II. (605–562 př. n. l.) se stal Božím nástrojem k potrestání Izraele (Jr 25:9). Zajatci se měli podle Nabukadnezarova nařízení zcela asimilovat – měli ztratit svou identitu Hospodinova svatého lidu (Ex 19:5–6) a přizpůsobit se pohanickým zvyklostem. To se týkalo i Daniela a jeho druhů.

Babyloňané zatím pokračovali v pustošení Judy a Jeruzaléma. Roku 597 př. n. l. byli do vyhnanství odvezeni další Judejci. Roku 586 př. n. l. byl Jeruzalém konečně zbořen a zbytek jeho obyvatel odvezen do zajetí. Po roce 586 př. n. l. přestalo judské království existovat. Boží lid byl v beznadějně situaci. Byla to doba největšího úpadku, kdy se Izrael stal mezi národy *chvostem, nikoli hlavou* (viz Dt 28:13,44). Zdálo se, že Babylon Judu zcela pohltí.

ČASOVÁ OSA

asi 627–580 př. n. l.
Jeremiáš prorokem

605–562 př. n. l.
*Nabukadnezar II.
králem Babylonu*

605 př. n. l.
*Nabukadnezarův
vpád do Judska, první
deportace*

asi 605–535 př. n. l.
Daniel v Babylonu

603 př. n. l.
*Nabukadnezarův
první sen*

559–530 př. n. l.
Kýros II. králem Persie

556–539 př. n. l.
*Nabonid králem
Babylonu*

553?–539 př. n. l.
*Belšazar regentem
Babylonu (na místě
Nabonida)*

▲ **Babylonská říše, 605–539 př. n. l.** Daniel byl se svými přáteli odvezen do Babylonu r. 605 př. n. l. Babylonská říše se v té době pod vedením Nabukadnezara II. (605–562 př. n. l.) rychle stala dominantní velmocí celého regionu. Na východě ale mezitím sílili Médové a Peršané, kteří r. 549 př. n. l. vytvořili jednotnou říši pod vládou perského krále Kýra II. (559–530 př. n. l.).

říjen 539 př. n. l.
Kýros II. poráží Babylon

538 př. n. l.
*Kýrův edikt o návratu
judských vyhnanců*

536 př. n. l.
*Zahájení obnovy
chrámu – a její
přerušení*

21. září 520 př. n. l.
*Znovuzahájení obnovy
chrámu*

515 př. n. l.
*Obnova chrámu
dokončena*

486–465 př. n. l.
*Xerxes I. (Achašveroš)
králem Persie*

asi 480 př. n. l.
*Ester se stává perskou
královnou*

465–424 př. n. l.
*Artaxerxes I. králem
Persie*

458 př. n. l.
*Ezdráš odchází
do Jeruzaléma*

445–433 př. n. l.
*Nehemiáš správcem
Judska*

424–405 př. n. l.
*Dareios II. (Nothos)
králem Persie*

*Danielův Bůh je
vždy přítomný
tam, kde bychom
jej nejméně čekali:
v kusu skály,
v peci krematoria,
na stěně králov-
ského paláce,
v jámě s divokými
šelmami...*

JOHN E. GOLDINGAY
Daniel (1989), str. 330

Zaslíbení o tom, že Abrahamovi potomci budou požehnáním pro všechny národy (Gn 12:1–3), v tuto chvíli vypadala jako zcela nesplnitelná. Světu vládly velké

OBSAH

1:1–6:29

Daniel a jeho přátelé

7:1–12:13

Danielova vidění

Daniel odešel do vyhnanství roku 605 př. n. l. Zachovával si bezúhonnost, ctil svůj lid a vzýval svého Boha za vlády několika babylonských králů – až do konce babylonského zajetí. V dobách zahanbení a útlatku dostával Daniel prorocká vidění budoucího Božího království, v němž se jeho Král ujme moci a věčné vlády. Daniel zakoušel *hrob vyhnanství* (Ez 37), ale věrně a vroucně se modlil a Bůh jeho modlitbu vyslyšel.

Roku 539 př. n. l. šokoval svět perský král Kýros II. Veliký, když napadl Babylon, vstoupil do jeho hlavního města a podrobil si je i jeho rouhavého vládce Belšara – tak jak to předpověděl prorok Izaiáš (Iz 44:26 – 45:7). Daniel se dožil Kýrova ediktu, umožňujícího, aby se přesídlené národy vrátily do své vlasti (Ezd 1:2–4). Tak se naplnilo Jeremiášovo proroctví, že Bůh po sedmdesáti letech vyhnanství v Babylonu svůj lid obnoví (viz Jr 25:11–12; 29:10–11).

Hospodin vyvedl svůj lid ze zajetí a skrze knihu Daniel jej povzbuzoval. Danielovy sny a vidění pomohly Božím lidu vidět budoucnost, která jej čeká. Izrael v nové situaci vyhnanství a návratu potřeboval pomoc – a Bůh promluvil, aby dodal naději svému lidu, který bude muset čelit novým hrozbám.

Shrnutí

Kniha proroka Daniela pokrývá období od r. 605 do cca 535 př. n. l. Kapitoly 1–6 líčí události a příběhy dosvědčující Boží věrnost Danielovi a jeho přátelům, kteří zůstali věrní Bohu a jeho Zákonu. Tyto příběhy jsou řazeny více méně chronologicky. Třikrát museli hebrejští zajatci čelit královským výnosům, které odporovaly Božím zákonu (k. 1, 3, 6). Ve všech třech případech se zachovali moudře. Poslechli Boha a ten je ochránil před nebezpečím. Třikrát Bůh promluvil skrze Daniela, který vyložil sny a znamení, jež byla dána pohanským vladařům (k. 2, 4, 5). Danielova slova a následné události ukázaly, že je to Bůh, kdo rozhoduje o dění na zemi.

V kapitolách 7–12 se pozornost autora přesouvá od Boží svrchovanosti k běhu dějin. Podobně jako v k. 1–6 jsou i v této části vidění řazena více méně chronologicky. Kapitola 7 za pomoci zvířecí symboliky vypovídá o tomtéž jako k. 2: Světové dějiny vyvrcholí ustavením Božího království, jemuž ale bude předcházet tuhý odpor vůči Bohu a jeho záměrům. Kapitola 8 se věnuje především úloze Persie a Řecka a vrcholí jednáním bezbožného vladaře, který utlačuje Boží lid. Kapitola 9 zachycuje Danielovu vroucí modlitbu, inspirovanou Jeremiášovým proroctvím o sedmdesátileté porobě (9:1–2). Tato modlitba došla Božího sluchu a pomohla ukončit vyhnanství. Jako odpověď na tuto modlitbu byl k Danielovi vyslán anděl Gabriel se zjevením o nadcházejících sedmdesáti sedmiletých „týdnech“. Šlo o zjevení Božího plánu obnovit Boží lid a vypořádat se s jeho utlačovateli (viz „Sedmdesát týdnů“ u 9:24–27, s. 31). Kapitoly 10–12 obsahují závěrečné vidění líčící vývoj dějin od třetího roku Kýrovy vlády (536 př. n. l.) do doby řecko-římské a dále až ke vzkříšení (viz „Vzkříšení“ u 12:1–3, 13, s. 39). Daniel ujišťuje ty, kdo zůstávají věrní Hospodinu, že je na konci věků očekává vzkříšení.

Autorství a datování

Odborníci se nadále různí v názoru, kdy nabyla kniha Daniel své konečné podoby. Většina konzervativních badatelů má za to, že Daniel své dílo napsal ve druhé polovině 6. století př. n. l. Spis si činí nárok na to, že obsahuje předpovědi budoucnosti (2:29–30; 4:21–23; 7:1–12:13), a pisatel klade knihu do 6. století (1:1; 2:1; 7:1; 8:1; 9:1; 10:1; 11:1). Množství detailů v textu prozrazuje důkladnou známost babylonských reálií. Některé historické otázky však zůstávají nezodpovězeny.

Jiní badatelé kladou vznik knihy do období kolem r. 164 př. n. l., zejména proto, že Daniel líčí události i z této doby. Předpovědi obsažené v 11:2–39 a týkající se

let 190–164 př. n. l. jim připadají příliš podrobné na to, aby mohly být proslaveny o 300 let dříve. Pozdní datování knihy je ale problematické. Předně je kniha v současné podobě připisována Danielovi. Jedním z významných tvrzení knihy je, že Bůh může zjevovat budoucnost (2:27–29). Pokud by předpovědi obsažené v knize byly Danielovi připsány teprve zpětně, pak kniha postrádá věrohodnost vyžadovanou od Božího proroctví. Otázku předpovědi nelze definitivně vyřešit – kdo může rozhodnout o tom, do jakých podrobností může Bůh prorokům zjevit budoucnost? Danielova vidění mají rovněž všechny rysy *apokalyptické literatury* (viz následující odstavec) a jsou vzorem pro řadu pozdějších apokalyps. Apokalyptické spisy byly mezi Židy velmi populární v období mezi Starým a Novým zákonem (tedy po r. 400 př. n. l.); proto se tvrdilo, že kniha Daniel nemohla být napsána dříve. Nyní ale některé studie prokazují, že apokalyptické myšlení se objevuje už v biblických spisech z období babylonského zajetí. Knihu proroka Daniela je tedy možno chápat jako vzor pro budoucí apokalypsy. Označit spis za Danielovo dílo ze 6. stol. př. n. l. je méně problematické, než trvat na pozdějším datování jen proto, že kniha obsahuje prorocké předpovědi.

Literární stránka knihy Daniel

Kniha Daniel se zabývá historií, má ale i jiné aspekty. Z běhu dějin vyvozuje teologická poučení tím, že poodhaluje skrytý význam pozemských událostí. V líčení těchto událostí se zaměřuje především na to, abychom za nimi spatřili Boží ruku a Boží prozřetelnost.

Daniel jako mudroslovná literatura. Daniel patří mezi knihy moudrosti, jejichž záměrem je poučit čtenáře, jak si počínat moudře na Božích cestách. Moudrý člověk je pročištěn utrpením, hledá stezku spravedlnosti a přivádí na ni i jiné (11:33–35; 12:3). Moudrý člověk ví, že Nejvyšší Bůh je nade všemi bohy, že má budoucnost ve svých rukou a může svůj lid vysvobodit z jakéhokoli nebezpečí (3:16–18; 6:20–23; 12:1–3).

Daniel jako apokalyptická literatura. Některé části knihy Daniel patří žánru označovanému jako *apokalyptika* („zjevení“, „odhalení skrytého“). Tento žánr nahlíží za oponu pozemských dějin a odhaluje, jak za nimi jedná Bůh, andělé a duchovní mocnosti. Jejich působení ovlivňuje to, co se odehrává na zemi. Apokalyptická literatura vykresluje tyto duchovní skutečnosti a často užívá jazyk s bohatou symbolikou, takže např. sochy, zvířata nebo rohy mohou představovat krále, království a různé osoby.

Apokalyptickou literaturu je nutno interpretovat tak, jak si to žádají obrazy, jichž používá. K jakým skutečnostem či pravdám tyto obrazy odkazují? Chceme-li správně vyložit jejich symboliku, musíme zkoumat literární kontext a dobové pozadí. Klíč ke správnému výkladu těchto obrazů nacházíme někdy přímo v textu (7:1–14, 16–17, 23–25). V jiných případech nám pomůže porozumět studium společenského, politického, vojenského nebo kulturního kontextu. Kupříkladu studujeme-li dějiny Babylonu, pomůže nám to pochopit, proč je Babylon symbolizován zlatou hlavou nebo lvem. Kniha odhaluje hlubší význam dějinných událostí a tím nám poskytuje teologické poučení.

Starověká řecká verze knihy Daniel i latinská Vulgáta obsahují tři pasáže, které nenalezneme v hebrejském textu. Tyto tzv. *Přidávky k Danielovi* (Tři muži v rozpálené peci, Zuzana, Běl a drak) patří mezi deuterokanonické spisy, které dnes najdeme častěji v katolických a pravoslavných vydáních Bible, ale i v některých protestantských.

Význam a zvěst

Hlavním teologickým tématem knihy Daniel je Boží svrchovanost. Ta určuje Boží záměry s lidstvem a s celým stvořením. Dějiny nezadržitelně směřují k Božímu království, v němž se Boží svrchovanost plně projeví. Bůh soudí i zachraňuje svůj lid, řídí dějiny podle své vůle, pozvedá i sesazuje pohanské vladaře. Rozhodl o tom, že doba vyhnanství skončí (9:2), a podmaňuje si a poráží mocnosti zla (4:28–32; 7:21–22; 10:13–14; 12:1). Pozemští vládcové se před ním sklánějí (2:47; 3:28–29; 4:31–34; 6:27–28). Bůh může křisit mrtvé (12:1–3). Může si ve své svrchovanosti zvolit ty, které miluje a kteří jsou v jeho očích vzácní (9:23; 10:11, 19). Bůh navěky zřídí své království na celé zemi a jeho lid bude vládnout se svým Králem, Synem člověka (7:13, 22; Ž 110:1; Mt 24:27–44; 25:31; 26:64; Mk 14:62; Zj 1:7).

336–330 př. n. l.
*Dareios III.
(Kodomannos)
králem Persie*

336–323 př. n. l.
*Alexandr III. Veliký
králem Makedonie*

331 př. n. l.
pád Perské říše

320–198 př. n. l.
*Judsko pod nadvládou
egyptských
Ptolemaiovců*

198–63 př. n. l.
*Judsko pod nadvládou
syrských Seleukovců*

175–163 př. n. l.
Antiochos IV. (Epifanés)

167 př. n. l.
*Jeruzalémský chrám
znesvěcen Antiochem*

164 př. n. l.
*Očištění chrámu Judou
Makabejským (původ
svátku Chanuka)*

K DALŠÍMU STUDIU

JIŘÍ BENEŠ
*Kniha o Bohu soudci:
Teologie knihy Daniel
(2015)*

JOYCE BALDWINOVÁ
Kniha Daniel (2003)

RAYMOND DILLARD,
TREMPEY LONGMAN
*Úvod do Starého
zákona* (2003)

JIŘÍ MOSKALA
*Daniel: Kdo to byl
a o čem mluví jeho
proroctví?* (1995)

JIŘÍ MOSKALA
*Kniha Daniel a maka-
bejská teze* (1995)

JAN PAVELKA
*Sedmdesát Danielových
sedmiletí* (1990)

DANIEL A JEHO PŘÁTELÉ

Na Nabukadnezarově dvoře (1:1–21)

Dobyť Jeruzaléma

VE TŘETÍM ROCE vlády judského krále Joakima přitáhl k Jeruzalému babylonský král Nabukadnezar a oblehl jej. ²Hospodin mu vydal judského krále Joakima do rukou a s ním i část vybavení Božího chrámu. Nabukadnezar je s sebou odvezl do chrámu svého boha v Babylonii a uložil je v chrámové pokladnici.

Výchova izraelských mladíků

³Jednou král přikázal vrchnímu dvořanu Ašpenazovi, ať mu přivede některé izraelské mladíky z královského rodu a ze šlechty – ⁴zdravé a krásné, v každém ohledu bystré, vzdělané a učenlivé, kteří by mohli sloužit v královském paláci. Takové měl učit babylonskému písemnictví a jazyku. ⁵Král jim určil každodenní přiděl pokrmů a vína z královského stolu. Tři roky měli být takto vychováni a po jejich uplynutí měli vstoupit do královských služeb. ⁶Mezi vybranými byli i Židé Daniel, Chananiáš, Mišael a Azariáš. ⁷Vrchní dvořan je ale přejmenoval – Danielovi dal jméno Baltazar, Chananiášovi Šadrach, Mišaelovi Mešach a Azariášovi Abednego.

1:1–6:29 První polovina knihy Daniel popisuje zážitky a moudrost Daniela a jeho tří hebrejských přátel. Ukazuje, že Bůh je vládcem světa a že Boží lid musí zachovat věrnost Hospodinu a žít a jednat moudře v každé situaci, v níž se ocitne.

1:1–21 Bůh naplnil slova proroků a poslal svůj vzpurný lid do vyhnanství (viz Jr 25:11–12; 29:10). I tam ale zahrnul pozůstatek svého lidu milostí. Chránil Daniela a další tři mladé hebrejské zajatce a žehnal jim. Mladíkům se na královském dvoře dostalo nejlepšího možného vzdělání té doby. Měli proto dobré podmínky, aby v Babylonu sloužili jako Boží svědkové. Díky nim se Hospodin stal známým i mimo Izrael.

1:1–2 Tyto verše vysvětlují, za jakých okolností se Daniel a jeho přátelé ocitli v Babylonu, a stručně naznačují, v jakém prostředí se Daniel ve vyhnanství octne.

1:1 Tato událost se odehrála r. 605 př. n. l., **ve třetím roce vlády judského krále Joakima**. Předtím byl Joakim (609–598 př. n. l.) vazalem Egypta. Mezi judskými králi patřil k těm nejhorším (Jr 25:1–38; 2Kr 23:36–24:6; 2Le 36:5–8). Zajetí Daniela a jeho přátel a jejich odchod do vyhnanství r. 605 př. n. l. je předznamenáním vyhnanství zbývajících částí národa v r. 597 a 586 př. n. l. (viz 2Kr 24:1–25:21). Hospodin použil **krále Nabukadnezara**, aby jako jeho nevědomý služebník uskutečnil jeho záměry (sr. Jr 25:9; 27:6).

1:2 **Hospodin**, který má svrchovanou moc nad dějinami, **vydal judského krále Nabukadnezara do rukou**. Nabukadnezar nezvítězil vlastní silou ani mocí svého boha Marduka, který měl v babylonském panteonu vysoké postavení. Hospodin použil Babylon k soudu a nápravě svého lidu, jak před tím varoval už v Mojžišově Zákoně (např. Dt 28:64) a skrze proroky (např. Jr 25:8–14). • **Část vybavení Božího chrámu**: V Božím chrámu postaveném Šalomounem byly zasvěcené vzácné předměty, určené k bohoslužbě. Nejprve ležely téměř sedmdesát let v **chrámové pokladnici** boha Marduka, pak je r. 539 př. n. l. Belšasar znesvětil (5:1–4). Později, v Ezdrášově době, se vrátily do

obnoveného chrámu (Ezd 1:7–11; 5:13–16). • **v Babylonii** (hebrejsky v *zemi Šinear*): Izraele zavedla jeho vzpurnost zpátky do míst, kde vzpurné lidstvo stavělo babylonskou věž (Gn 11:2–11).

1:3–7 Hospodin splnil svoji hrozbu, že synové **z královského rodu** budou sloužit v Babylonu (Iz 39:7), navzdory tomu, že jsou dědici zaslíbení davidovské královské linie. Nabukadnezar vynaložil značné úsilí, aby mladíky přiměl k asimilaci s novým prostředím. Použil k tomu vzdělání, vyvinul na ně společenský i náboženský tlak, změnil jim jména. Stal se však pravý opak. Židovští mladíci během svého pobytu na královském dvoře výrazně ovlivnili pohan-ské prostředí, jež je obklopovalo.

1:3 **dvořanu**: Tento hebrejský výraz (*saris*) se často překládá jako „eunuch“, případně „kleštěnec“ (sr. Iz 39:7). Na tomto místě však použité slovo znamená, že **Ašpenaz** a jeho podřízení byli vysoce postavení vládní úředníci (sr. 2Kr 8:6).

1:4 **zdravé**: Mladíci neměli žádnou vadu ani poskvrnu, která by je diskvalifikovala. Hospodin měl stejné požadavky na izraelské kněze (Lv 21:16–24; 22:17–25). Mladíci byli natolik moudří, vzdělaní a chápaví a měli takový charakter, že mohli zastávat funkce na nejvyšší vládní úrovni. • **babylonskému** (dosl. *chaldejskému*) **písemnictví**: To bylo velmi rozsáhlé a zahrnovalo mudroslovnou a esoterickou literaturu, příběhy o stvoření světa, magická zaklínadla, teogonie (mýty o původu a zrození bohů), sbírky zákonů, dávné dějiny, dopisy, záznamy snů, návody k výkladu vidění a matematické a astrologické spisy. Vzdělání těchto mladíků – to všechno v cizím **jazyce** – se mohlo měřit se vzděláním, kterého se dostalo Mojžišovi u faraona nebo Alexandrovi u Aristotela.

1:5 Král chtěl vytvořit pouto závislosti, věčnosti a loajality. Proto jim nechal přidělovat **pokrmu a víno z královského stolu**.

1:6–7 Nová babylonská jména měla napomoci k asimilaci Hebrejců do babylonské pohan-ské společnosti. **Daniel** („Bůh je můj Soudce“) dostal jméno **Baltazar** („Bel [baba-

1:1

2Kr 24:1
2Le 36:6

1:2

2Kr 24:13
2Le 36:7
Jr 27:18–20

1:3

Iz 39:7

1:5

Da 1:8,9

1:6

Ez 14:14,20; 28:3
Mt 24:15

1:7

Da 2:26,49;
3:12–30;
4:6,15–16;
5:12; 10:1

1:8

Lv 3:17; 8:22–27;
11:1–47
Ez 4:13–14
Oz 9:3

1:9

Ž 106:46
Př 16:7

1:12

Da 1:16

Neposkvrníme se!

⁸Daniel se však rozhodl, že se neposkvrní pokrmu a vínem z královského stolu. Žádal proto vrchního dvořana, aby se těmi věcmi nemusel poskvrňovat. ⁹Bůh Danielovi u vrchního dvořana daroval přízeň a náklonnost, ¹⁰ale ten mu přesto odpověděl: „Bojím se svého pána. Sám král určil, co máte jíst a pít. Co když uvidí, že vypadáte hůř než vaši vrstevníci? Král by mě kvůli vám připravil o hlavu!“

¹¹Daniel pak tedy požádal komorníka, kterého Danielovi, Chananiášovi, Mišaelovi a Azariášovi přidělil vrchní dvořan: ¹²„Zkus to prosím s námi

DANIEL (1:1–12:13)

Daniel je působivým příkladem víry, moudrosti a vytrvalosti v těžkých podmínkách útulaku. Jeho život a proctví potvrzují, že Bůh neztratil vládu a dosáhne konečného vítězství nad zdánlivou převahou mocností zla.

Daniel byl mladík z judské královské rodiny. Když babylonská armáda r. 605 př. n. l. poprvé dobyla Jeruzalém, Daniel byl spolu s Azariášem, Chananiášem a Mišaelem odveden do zajetí. Král Nabukadnezar nechal tyto mladíky vzdělávat, aby sloužili jeho rostoucí říši. Daniel a jeho přátelé patřili k nejbystřejším a nejperspektivnějším studentům a brzy tak získali významné pozice na Nabukadnezarově dvoře.

Danielova dvorní kariéra trvala téměř 70 let (sr. 1:21). Daniel brzy vynikl svou inteligencí i svou naprostou věrností Bohu. Když byl Nabukadnezar zneklidněn snem (k. 2), Bůh Danielovi zjevil jeho význam a Daniel králi sen vyložil. Později mu vyložil i druhý sen o jeho pýše (k. 4). Daniel marně vyzýval krále k pokání. Nabukadnezar mu vzdoroval a za svou tvrdošijnost byl potrestán dočasnou duševní poruchou (4:28–34).

Daniel vždy králi prokazoval úctu a svým charakterním jednáním si získal jeho respekt natolik, že Nabukadnezar sám začal uctívat Hospodina (ačkoli ne výlučně). Danielova věrnost a prozíravost jsou dodnes povzbuzením pro čtenáře, kteří se ocitají v podobně nepřátelských podmínkách.

Když později (r. 539 př. n. l.) babylonský vícekrál Belšasar během hostiny znesvětil svaté nádoby z jeruzalémského chrámu, objevila se ruka bez těla, která na zeď paláce napsala slova MENE MENE TEKEL UFARSIN. Daniel tato slova vyložil jako verdikt o bezprostředním pádu Babylonu. Těže noci zabili Belšasara Peršané, kteří dobyli hlavní město (5:30).

Za Dareia Médského (539 př. n. l.) se Daniel stal správcem říše (6:2). Ve své roli byl velmi úspěšný, čímž si udělal řadu nepřátel, kteří přesvědčili Dareia, aby vydal dekret zakazující uctívat kohokoli jiného než krále. Trestem za porušení bylo uvržení do lví jámy. Daniel ale zůstal věrný Hospodinu, a tak byl hozen lvům. Ti se ho však ani nedotkli a Daniel se mohl vrátit do svého úřadu (6:17–28). Danielova poslední vidění pocházejí z této doby (10:1,4).

Pochopit Danielova proctví do všech detailů není snadné, přesto je jejich zvěst jasná: I když nyní vládnu síly zla, Bůh má moc i nad nimi a zachrání svůj lid. Ježíš a nz autoři citují Daniela a používají jeho obrazy v pasážích o konci časů (např. sr. Da 7:1–9 a Zj 13:1–10; Da 7:13 a Zj 1:7; Da 9:27 a Mt 24:15). Daniel nepochyboval, že Nejvyšší Bůh nakonec zjeví své vítězství a ustanoví své království na zemi.

lonský bůh] chrání jeho život“). **Chananiáš** („Hospodin je milost“) se nově jmenoval **Šadrach** (snad „Příkaz Akuův“, což je jméno dalšího babylonského boha). **Mišael** („Kdo je Bůh?“) byl nyní **Mešach** („Kdo je Aku?“) a **Azariáš** („Hospodin je má pomoc“) dostal jméno **Abednego** („Služebník Negův“, což byl další babylonský bůh).

1:8–14 Daniel se rozhodl, že se nebude poskvrňovat jídlem a vínem z králova stolu a nevzdá se své náboženské a morální svobody. Dal Bohu příležitost, aby ukázal, jak se o své věrné služebníky umí s láskou postarat. Silné spoléhání na Boha, které u Daniela a jeho přátel vidíme, vystupuje jako výrazný motiv celé knihy (viz i 2:16–23; 3:16–18; 6:16).

1:8 **Daniel se však rozhodl, že se neposkvrní**: Maso a víno z Nabukadnezarovy tabule bylo podle židovských

měřitek rituálně nečisté. Babyloňané jedli „nečisté“ maso (např. vepřové; viz Lv 11:1–23; Dt 14:1–21), navíc jejich maso a víno bylo předtím patrně zasvěceno babylonským bohům. Danielovi tři hebrejští přátelé sdíleli jeho postoj (1:12–16). Důvěřovali Hospodinu a poslouchali jeho příkazy a Bůh jim žehnal (sr. Dt 28:1–14).

1:9 **Bůh** ovlivnil Ašpenazův postoj a zapůsobil tak v Danielův prospěch (sr. Ex 11:3).

1:10 Ašpenaz se pochopitelně **bál** krále.

1:11–13 Daniel přišel s moudrým řešením. Díky němu mohl zůstat věrný Bohu, aniž by ohrozil Ašpenazův život.

1:12 zeleninu a ... vodu: Tímto omezením stravy se vyhnuli poskvrňujícím pokrmům (1:8). Šlo o formu půstu, kterým mohli rovněž projevit zármutek nad vyhnanstvím v cizině.

na deset dní. At nám dávají k jídlu jen zeleninu a k pití jen vodu. ¹³Potom porovnáš, jak vypadáme my a jak mladíci, kteří jedí z královského stolu, a ráčíš s námi naložit podle toho, co uvidíš.“ ¹⁴Komorník jim tedy vyhověl a na deset dní to s nimi zkusil.

Přijati do královských služeb

¹⁵Po deseti dnech vypadali zdravěji a silněji než všichni mladíci, kteří jedli z královského stolu. ¹⁶Komorník tedy odnášel jejich vybrané pokrmy i víno, které měli pít, a nosil jim zeleninu. ¹⁷A Bůh ty čtyři mládence obdaroval znalostí a pochopením veškerého písemnictví a moudrosti. Daniel kromě toho rozuměl všem viděním a snům.

¹⁸Když uplynula králem stanovená lhůta, po níž měli být předvedeni k němu, přivedl je vrchní dvořan před Nabukadnezara. ¹⁹Král s nimi hovořil a zjistil, že se nikdo z nich nevyrovná Danielovi, Chananiášovi, Mišaelovi a Azariášovi. A tak byli přijati do královských služeb. ²⁰Kdykoli od nich král potřeboval moudrou a rozumnou radu, zjistil, že desetkrát převyšují všechny věštce a kouzelníky v celém jeho království.

²¹Daniel tam pak zůstal až do prvního roku krále Kýra.

Nabukadnezarův sen (2:1–49)

Král žádá nemožné

2 Ve druhém roce své vlády měl Nabukadnezar sen, který ho rozrušil tak, že nemohl spát. ²Král si proto nechal zavolat věštce, kouzelníky, čaroděje a mágy, aby mu pověděli, co se mu zdálo. Když přišli a stanuli před

1:13–14 a ráčíš s námi naložit: V Danielově uctivém postoji ke **komorníkovi** se odráží jeho mimořádná moudrost, uvážlivost a zdvořilost. Komorník zareagoval vstřícně.

1:15–21 Daniel a jeho přátelé dokončili náročné studium v kontextu nepřátelské pohanské kultury, a přesto zůstali věrní Hospodinu. Osvojili si znalost jazyka, literatury i vědy a dosáhli přitom vynikajících výsledků. Přinášeli tak čest Bohu, který k jejich dovednostem a znalostem přidal mnoho dalších darů.

1:17 Všichni **čtyři mládenci** byli vynikajícími studenty. Bůh obdařil **Daniela** zvláštní schopností **rozumět všem viděním a snům**. Ty byly často prorocké (sr. s Josefem v Gn 37:5–11).

1:19 Král ... hovořil nejen s Danielem a jeho třemi přáteli, ale se všemi mladíky, kteří výuku absolvovali. Jednalo se o důkladné ústní přezkoušení a diskusi o tématech, kterým král přikládal velkou důležitost. Bůh zařídil, aby se tyto čtyři mladíci stali jeho svědky mezi národy. Dostalo se jim velké cti, protože získali postavení spojené s mocí, odpovědností a nemalými možnostmi (sr. Gn 41:37–40; 45:5; Ex 2:1–10).

1:20 Věštcí tvořili třídu kněží, kteří uměli rovněž vykládat sny (sr. Gn 44:1–15) a provádět zárazy (sr. Ex 7:11). Výraz **kouzelníci** (hebrejsky *ašap*), který najdeme jen v knize Daniel, pochází z akkadského výrazu pro osoby vyslovující zaklínadla.

1:21 do prvního roku krále Kýra: Kýros Veliký panoval nad Persií (559–530 př. n. l.), Médii (od r. 549 př. n. l.) a Babylónem (od r. 539 př. n. l.). Vytvořil tak Perskou říši (539–331 př. n. l.); viz pozn. k 5:30; sr. Iz 45:1–2).

2:1–6:28 Tato část knihy obsahuje události a sny, se kterými se Daniel a jeho přátelé setkali v Babylónu. Daniel používal svůj zvláštní dar porozumět významu

1:15
Ex 23:25
Př 10:20

1:16
Da 1:12

1:17
1Kr 3:12,28
Jb 32:8
Da 1:20; 2:19;
7:1; 8:1

1:19
Gn 41:39–41
Neh 2:1
Da 1:5

1:20
Gn 41:8,24
Ex 7:11
Iz 19:3
Da 1:17; 2:27–28;
4:4–6; 5:7,11

1:21
Da 6:28; 10:1

2:1
Gn 40:5–8; 41:1,8
Est 6:1
Jb 33:15–17
Da 6:18

2. kapitola	7. kapitola	říše
zlatá hlava	lev	Babylon
hruď a paže	medvěd	Médsko-perská říše
břicho a boky	pardál	Řecko
železné nohy	čtvrtá šelma	Řím

▲ **Čtyři světové říše.** Obrazy v k. 2 a 7 symbolizují světové velmoci.

snů a svých znalostí v oblasti vědy a literatury (1:17). Druhá kapitola předkládá dalekosáhlý přehled dějin až do příchodu Božího království (2:44–49). Třetí až šestá kapitola popisuje pád Babylónu a vzestup Persie. Dějiny se pak posunují ke svému nevyhnutelnému cíli – Božímu věčnému království (2:44; 3:32–33; 4:31; 6:27).

2:1–49 Bůh seslal sen, který shrnoval průběh světových dějin během celé řady staletí, a Daniel tajemný význam tohoto zjevení vyložil. Ve snu a jeho výkladu se odráží klíčové téma celé knihy – jistota, že nakonec bude zřízeno Boží království jako konečný cíl dějin (2:44–45; 7:9–14,26–27). Tyto verše také ukazují neschopnost pohanství rozpoznat jednání a záměry Boha Izraele.

2:1–3 Nabukadnezara sen natolik rozrušil, že si zavolal na pomoc své speciálně vyškolené rádce, aby mu pomohli.

2:1 Druhý rok Nabukadnezarovy vlády byl r. 603 př. n. l. (viz časová osa, s. 3) Pokud se třileté studium Daniela a jeho přátel uskutečnilo během různých částí tří kalendářních let, pak mohlo být touto dobou ukončeno (sr. 2:48).

2:3
Da 4:4

2:4
Ezd 4:7
Iz 36:11
Da 3:9; 5:10

2:5
Ezd 6:11
Da 2:12; 3:29

2:6
Da 2:48; 5:7,16,29

2:9
Est 4:11
Iz 41:22–24

2:10
Da 2:27

2:11
Gn 41:39
Ex 29:45
Iz 57:15
Da 5:11

králem, ³řekl jim: „Zdá se mi sen, který mě rozrušil. Musím se dozvědět, co znamená.“

⁴Mágové králi odpověděli (aramejsky): „Ať žiješ, králi, navěky! Rač nám prosím ten sen vyprávět a my jej vyložíme.“

⁵Král ale mágům řekl: „Tímto prohlašuji: Pokud mi nesdělíte onen sen i jeho výklad, nechám vás rozčtvrtit a vaše domy obrátím v smetiště. ⁶Pokud mi však sen i jeho výklad sdělíte, zahrnu vás dary, odměnami a vysokými poctami. Nuže, povězte mi, co se mi zdálo a co to znamená.“

⁷Znovu tedy králi odpověděli: „Nechť nám král prosím vypráví ten sen a my jej vyložíme.“

⁸Král však řekl: „Je mi to jasné! Snažte se získat čas, protože víte, že jsem prohlásil: ⁹Pokud mi nepovíte, co se mi zdálo, čeká vás jediný trest: Domluvíte jste se, že mi budete namlouvat lži a báchorky, dokud mě to nepřejde. Nuže, povězte mi ten sen, ať poznám, že mi ho dovedete i vyložit!“

¹⁰Mágové na to králi odpověděli: „Žádný člověk na zemi nedokáže královské Výsosti sdělit, co žádá. Žádný král, jakkoli veliký a mocný, nikdy nic takového od žádného věštce, kouzelníka ani mága nežádal. ¹¹Král žádá nemožné. Nikdo to jeho Výsosti nedokáže sdělit, kromě bohů, kteří však mezi smrtelníky nebydlí.“

Čtyři světové říše (2:1–45; 7:1–28)

Danielova barvitá vidění nám vyjevují Boží svrchovanost nad dějinami. Nabukadnesar měl první vidění (k. 2) a Daniel měl druhé, prvnímu podobné (k. 7). V obou těchto viděních figurují čtyři světové říše.

O identitě těchto čtyř říší se vždy vedly spory, nicméně v dějinách výkladu nacházíme i určitý konsensus. Podle Hyppolita (170–236 n. l.), jednoho z raných církevních otců, jde o Babylon, říši Médsko-perskou, Řecko a Řím. Církevní otec a historik Eusebius z Cesareje (260–340 n. l.) původně první království ztotožňoval s Asýrií (která po určitou dobu ovládala i Babylon), později však dal za pravdu Hippolytovi – stejně jako většina církevních otců. Později tento pohled přejali i Jeroným a Augustin a většina konzervativních vykladačů s nimi souhlasí i dnes.

Již od starověku někteří vykladači odmítají možnost, že by čtvrtou říší mohl být Řím. Počítají proto Médii a Persii jako dvě samostatné říše, tak aby poslední říší bylo Řecko. Důvodem pro tuto interpretaci je odmítní možnosti prediktivního prorocktí a zároveň předpoklad, že Daniel byl sepsán okolo r. 164 př. n. l., kdy Římská říše neexistovala. Nicméně Médie a Persie jsou zpravidla pokládány za jedinou říši a v době dobytí Babylónu Kýrem II. (539 př. n. l.) bylo Médské království již téměř zcela integrováno v rámci Persie.

Pak musí být čtvrtou říší Řím. Bestiální, démonické a nelidské prvky vidění ale ukazují dál než jen k historickému Římu. Vidění vykresluje obraz dějin světa a jeho vlád. Všechny říše budou nakonec zničeny a nahrazeny Božím královstvím, „kamenem vyloženým ze skály“ (2:34). Kovy, z nichž je tato skála, mají v k. 2 sestupnou hodnotu, zatímco obrazy zvířat v k. 7 nabývají na hrozivosti a nelidskosti. Tyto rysy představují úpadek lidských civilizací v průběhu staletí. Přichází ale Boží království, které je nahradí (2:35).

2:2 věštce, kouzelníky: viz pozn. k 1:20. ● **Čarodějové** byli kněží, kteří pronášeli zaříkadla nebo prováděli rituály. ● **Mágové** nebo **astrologové** (též v 2:4,5,10) zkoumali nebeská tělesa a určovali podle nich časy a období významných událostí.

2:3 sen, který mě rozrušil: Král měl důvod k obavám, že by jeho trůn mohl někdo ohrozit.

2:4 aramejsky: Původní text je odsud až do konce k. 7 napsán v aramejštině. Podobné přechody do aramejštiny se objevují i v Kumránských svitcích. Aramejštinu prosadili Asyřané jako společný jazyk k dorozumívání

mezi národy ve své říši. Babyloňané pak v této praxi pokračovali. ● **rač nám prosím ten sen vyprávět:** Babyloňští mudrci potřebovali znát obsah snu, aby ho mohli vyhledat ve svých příručkách. S Božím zjevením nepočítali.

2:9 Sen mohl Nabukadnezarovi vyprávět jen někdo, komu byl nadpřirozeně zjeven (sr. Mk 2:9–12).

2:10–11 Babyloňští mágové snad dokázali vykládat sny, ale pokud jim je někdo nevyprávěl, neměli s čím pracovat. Uznávali, že člověk **nic takového** nedokáže. To může jen Bůh (sr. 2:17–23,27–28).